

ETNISKE MINORITETSMØDRES OPLEVELSE AF FÆLLESSKAB OG FORSKELLIGHED I SAMARBEJDET MED DERES BARNES DAGINSTITUTION

Af Lone Svinth & Freja Meier Marker¹

I artiklen undersøges det, hvordan etniske minoritetsmødre oplever samarbejdet med deres barns daginstitution, og hvordan forskellige betingelser får betydning for samarbejdet og mødrenes deltagelsesmuligheder og selvforståelse. Undersøgelsen, der er forankret i et kritisk psykologisk perspektiv, er empirisk baseret på tre gruppeinterview med i alt 11 etniske minoritetsmødre. Vi finder bl.a., at etniske minoritetsmødre beskriver et frugtbart samarbejde baseret på et ligeværdigt og tillidsfuldt fællesskab. Fx fortæller to af kvinderne, hvordan de qua deres deltagelse i institutionens forældreråd har været initiativtagere til eidfester og dermed har bidraget til at bevæge institutionen i en mere multikulturalistisk retning. Kvinderne oplever dog også, at pædagogerne generelt er mindre opsøgende og imødekommende over for dem end over for majoritetsforældre, og de fleste af kvinderne kender til daginstitutionernes civiliserende funktion og oplevelsen af at blive andetgjort. Analysen viser desuden, at det obligatoriske læringstilbud og sprogtests kommer til at udgøre betingelser for samarbejdet og oplevelsen af daginstitutionen som et (ikke)inkluderende fællesskab.

Nøgleord: daginstitution, samarbejde, etniske minoriteter, obligatorisk læringstilbud.

Keywords: childcare, collaboration, ethnic minority, compulsory childcare.

1 Lone Svinth ph.d. og lektor i pædagogisk psykologi på DPU/Aarhus Universitet. Freja Meier Marker er kandidat i pædagogisk psykologi. Artiklen er baseret på Freja Meier Markers speciale fra 2023 på kandidatuddannelsen i pædagogisk psykologi fra DPU/AU, som Lone Svinth var vejleder på. Udarbejdelsen af artiklen er foregået i den frie forskningstid, og forfatterne har ikke modtaget økonomisk støtte til undersøgelsen eller artikelskrivningen. Lone Svinth, e-mail: losv@edu.au. Freja Meier Marker, e-mail: freja_marker@hotmail.com.

1. Indledning

Samarbejdet mellem forældre og deres barns daginstitution er intensiveret betragteligt de senere år, og som Munck og Marschall (2023) påpeger, er forældre og pædagoger afhængige af hinanden i en deres bestræbelse på at skabe omsorg og trivsel for børnene. Således viser forskning, at kvaliteten af samarbejdet kan have betydning for barnets trivsel og udvikling (Jensen, Petersen & Wind, 2015; Matthiesen & Ovesen, 2020). Forældre er dog langt fra stillet lige i dette samarbejde, og som studier peger på, kan samarbejdet være udfordret, når forældrene har en anden etnisk baggrund end majoriteten (Bergsland, 2018; Bregnbæk, 2021; Krogstad, 2020). Studier viser da også, at etniske minoritetsfamilier ikke har den samme oplevelse af forældresamarbejdet som andre forældre. Fx viser et tysk studie, at etniske minoritetsfamilier oplever, at de ikke i tilstrækkelig grad bliver set som en ressource eller får den rette mængde støtte og vejledning fra pædagogerne (Hachfeld, Anders, Kuger & Smidt, 2016). I et studie fra Belgien finder Laere og Vandenbroeck (2017), at etniske minoritetsforældre generelt synes at være i en mere underordnet (*subordinate*) og føjelig (*compliant*) position, og at de tilpasser sig de implicite og eksplicite regler, normer og rutiner, som hersker i deres barns daginstitution. Forskellige teoretiske perspektiver og forskningstraditioner beskriver disse forhold forskelligt, men generelt peges der i forskningen på, at etniske minoriteters andetgørelse kan ses i lyset af daginstitutionernes civiliserende og normstyrede funktion. En funktion, som kun synes styrket i takt med den øgede statslige styring af daginstitutionernes tidlige indsats og kompenserende rolle (Matthiesen, 2019). Forældresamarbejdet bliver af myndighederne i stigende grad betragtet som en måde at mindske risici forbundet med social ulighed i den tidlige barndom og dermed en mulighed for at skabe gode betingelser for børns trivsel, læring og udvikling (Matthiesen, 2019). I denne artikel er vi netop optaget af, hvordan etniske minoritetsmødre oplever fællesskab og forskellighed i samarbejdet med deres barns daginstitution, bl.a. i lyset af den øgede statslige styring, som den kommer til udtryk i dagtilbudslovens regler om “obligatoriske læringstilbud til etårige børn i udsatte boligområder” fra 2018 og de “lovpligtige sprogvurderinger”. Reglerne betyder, at børn bosat i udsatte boligområder, som ikke allerede er optaget i et dagtilbud, når de fylder et år, skal i et obligatorisk læringstilbud på minimum 25 timer om ugen. Hvis forældrene ikke lader deres barn optage i et obligatorisk læringstilbud, alternativt selv forestår indsatsen, skal kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om at standse børneydelsen (EVA, 2019). Af dagtilbudsloven fremgår det ligeledes, at kommunerne er forpligtet til at gennemføre en sprogvurdering af treårige børn i dagtilbud, hvis der på baggrund af sproglige, adfærdsmæssige eller andre forhold hos børnene er en formodning om, at børnene kan have behov for støtte i deres sproglige udvikling.

Undersøgelsens dobbelte blik på fællesskab og forskellighed er bl.a. inspireret af Iram Khawaja (2013), som påpeger, at et fællesskab, som fx forældresamarbejdet i en daginstitution, ikke pr. definition kan tages for givet som værende “ægte”, “godt” eller “naturligt”, og at fællesskaber hverken er homogene, harmoniske og uforanderlige (Khawaja, 2013, s. 517). Som vi vil komme nærmere ind på i teoriafsnittet, beskriver Dorte Kousholt (2006) fællesskaber som konflikтуelle og åbner dermed for et analytisk blik på de dilemmaer og udfordringer, der kan være forbundet med fællesskab og forskellighed i forældresamarbejdet i en daginstitution. Vi er særligt optaget af den betydning forskellige betingelser som en institutionaliserede forskelsbehandling – obligatorisk læringstilbud og sprogtests. På den baggrund opstilles følgende forskningsspørgsmål:

Hvordan oplever 11 etniske minoritetsmødre fællesskab og forskellighed i samarbejdet med deres barns daginstitution samarbejdet, og hvordan får det betydning for mødrenes deltagelsesmuligheder og selvforståelse?

Undersøgelsen er forankret i et kritisk psykologisk perspektiv, hvor konkrete livshandlinger forstås som et skabende bidrag til (re)produktion af samfundets sociale praksisser, som virker tilbage på og danner grundlag for den enkeltes udvikling af bl.a. deltagelse og selvforståelse.

1.1 Etniske minoritetsforældres samarbejde med deres barns daginstitution – overordnet blik på centrale forskningstemaer

I dette afsnit vil vi kort introducere nogle af de centrale nordiske studier, som vores undersøgelse står på skuldrene af. Indledningsvist kan det understreges, at der på tværs af de nordiske lande ses en tendens til, at etniske minoritetsforældres samarbejde med deres barns daginstitution er præget af daginstitutionernes civiliserende og normstyrede rolle, hvor de respektive velfærdssystemer implicit eller eksplicit udgør en betingelse for samarbejdet. På tværs af studier erfares det, at daginstitutioner ofte repræsenterer en monokultur, der favoriserer majoriteten, og hvor der ikke tages højde for, at man kan leve, tænke og opdrage sine børn på en anden måde end den, der dominerer i samfundet (Bergsland, 2018; Bregnbæk, 2021; Bundgaard & Olwig, 2018; Gulløv & Kampmann, 2021; Krogstad, 2020). Et norsk studie konkluderer, at daginstitutioner synes at fungere på måder, der gør det lettere for nogle grupper frem for andre at modtage anerkendelsesprivilegier (Bergsland, 2018). Forudsætningen for at få tildelt anerkendelse er, ifølge Bergsland, at forældrene har sociale og kulturelle ressourcer, der svarer til institutionens dominerende kultur. Noget tilsvarende ses i et dansk studie, hvor Gulløv og Kampmann (2021) finder, at et bestemt børne- og opdragelsessyn dominerer på forvaltnings- og praksisniveau, og at andre former for børnesyn, opdragelse og forældreskab risikerer at møde en systematisk underkendelse i danske daginstitutioner. Forskerne peger på, at dette kan

føre til en andetgørelse af de forældre, hvis kommunikation, livsform, ressourcer eller værdier ikke passer med den institutionelle orden, idet andetgørelsen afspejler en implicit opfattelse af et civilisatorisk hierarki (Gulløv & Kampmann, 2021). At disse hierarkier kan have betydning for samarbejdet, ses bl.a. hos Gitz-Johansen (2009), som påpeger, at monokulturalistiske normer og værdier for forældresamarbejdet kan føre til udvikling af en forældreopdragelseskultur frem for en forældreinddragelseskultur. Med monokulturalistisk tilgang forstås en tilgang, der prøver helt eller i høj grad at assimilere de kulturelle forskelle ind i majoritetskulturen (Parekh, 2000, s. 6). Den multikulturalistiske tilgang bifalder derimod kulturelle normer, der måtte komme fra forskellige kulturelle fællesskaber (Parekh, 2000, s. 6).

Denne hierarkisering har også betydning for *tilliden* mellem etniske minoritetsforældre og det pædagogiske personale. Studier peger således på, at etniske minoritetsforældre på den ene side forventes at udvise uforbeholden tillid til kommune og institution, mens forældrene ofte på den anden side oplever at blive mødt med mistillid (Bregnbæk, 2021; Johansen, 2017). Også Matthiesen (2019) finder, at forældresamarbejdet bygger på en tillidsrelation, som er meget vigtig, både for forældre og de pædagogiske professionelle, men at bekymringer og uenigheder nogle gange forties i en bestræbelse på at værne om tilliden.

2. Kritisk psykologi som undersøgelsens teoretiske fundament

Undersøgelsen er baseret på et kritisk psykologisk perspektiv og et analytisk blik på det dobbelte forhold, at mennesket både er producent af og underkastet sine livsvilkår (Holzkamp, 2005). Vi er i lyset heraf optaget af, hvordan etniske minoritetsmødre med børn i daginstitutioner ikke kun lever under bestemte betingelser – men også forsøger at udvikle og udfordre betingelserne for forældresamarbejdet. Kritisk psykologi kaldes netop en “subjektvidenskab”, fordi den grundlæggende forholder sig til subjektet som en aktiv deltager, positioneret og lokaliseret i specifikke handlesammenhænge, som fx en daginstitution.

2.1 Fællesskab og deltagelse i et kritisk psykologisk perspektiv

Kritisk psykologi har en lang tradition for at forsøge at forstå, udvikle og begrebs sætte fællesskaber på processuelle og dynamiske måder, hvor et kontekstuel og subjektnært perspektiv inddrages. En af de centrale pointer er, at mennesker i et fællesskab udgør betingelser for hinanden og derved bliver medskabere af hinandens muligheder (Kousholt, 2006). Et fællesskab er ikke et løse revet eller abstrakt begreb, men forstås netop som et fællesskab om *noget* og i en bestemt *handlesammenhæng*. Forældre og de professionelle handler sammen i forhold til et fælles tredje, som i vores tilfælde er

barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse. Fællesskaber er en grundlæggende analytisk opmærksomhed i en kritisk psykologisk tilgang, fordi mennesker forstås ud fra deres deltagelse i sociale fællesskaber sammen med andre. Man kan sige, at begrebet på den ene side peger på det, der er fælles for deltagerne. På den anden side ser “det fælles” forskelligt ud og har forskellige betydninger for deltagerne i et fællesskab, hvilket den eksisterende forskning – beskrevet ovenfor – tydeligt viser. Dorte Kousholt argumenterer da også for, at fællesskaber er konfliktuelle (Kousholt, 2006), fordi det fælles kan have meget forskellige betydninger for deltagerne, og fordi der kan være forskellige interesser på spil. Inspireret af Højholt og Witt (1996) ser vi på, hvordan deltagelsesbegrebet åbner op for at se på betingelser og sociale dynamikker, herunder den dobbelte opmærksomhed på, hvad etniske minoritetsmødre deltager i, og hvordan de deltager på hver deres personlige måde. Også Kousholt understreger, at deltagere udgør betingelser for hinanden, og at det skal forstås både i “positiv” og “negativ” forstand, idet deltagerne i et fællesskab kan bidrage både udvidende og begrænsende til hinandens muligheder (Kousholt, 2006, s. 32). Vi er optaget af, hvordan der i forældresamarbejdet i en daginstitution er forskellige *deltagelsespositioner*, der, som Kousholt formulerer det, “aftegner forskellige muligheder for indflydelse og råderum” (Kousholt, 2007, s. 44). I vores analyse er vi således optaget af, hvordan etniske minoritetsmødre og de professionelle sammen skaber det fælles, samtidig med at de står forskelligt i forhold til det fælles. Med disse forståelser og begreber kan vi få skærpet et analytisk blik på etniske minoritetsmødres deltagelsesmuligheder og sociale position i forældresamarbejdet. I undersøgelsen er vi dog også interesseret i, hvordan mødrene kommer til forståelse med sig selv i lyset af disse dynamikker, og vi har derfor valgt at inddrage Holzkamps selvforståelsesbegreb.

2.2 Selvforståelse

Begrebet selvforståelse blev udviklet af Holzkamp (1998) til at forklare den proces, hvormed mennesket kommer til forståelse af egne grunde til at deltage i deres daglige livsførelse på tværs af forskellige handlesammenhænge (Holzkamp, 1998). Mørck (2006) knytter selvforståelsesbegrebet sammen med ændret livsførelse og bruger begrebet til at få blik for, hvordan de personlige deltagerbaner forankres i forskellige handlesammenhænge, ved at personen positionerer sig i forhold til andre subjekter i praksisfællesskabet. Når vi i undersøgelsen anskuer forældresamarbejdet med daginstitutionen som et fællesskab, knyttes udvikling af selvforståelse til social deltagelse i en fælles verden, hvor menneskers afhængighed af hinanden er et fælles livsgrundlag (Mørck, Schwartz, Christensen & Nissen, 2023). Analytisk betyder dette, at vi må forsøge at forstå, hvordan den enkelte kvinde kommer til forståelse med sig selv, bl.a. i lyset af samarbejdet med personalet i daginstitutionen.

3. Undersøgelsesmetode og -design

Undersøgelses ambition om at skabe ny viden om etniske minoritetsmødres oplevelse af forældresamarbejdet i lyset af fællesskab og forskellighed kalder på en kvalitativ undersøgelsesmetode, hvor det bliver muligt at beskrive og forstå menneskers subjektive erfaringer og oplevelser (Brinkmann & Tanggaard, 2015). Undersøgelsen er derfor baseret på tre semistrukturerede fokusgruppeinterviews med i alt 11 mødre, som for de flestes vedkommende kendte hinanden i forvejen. Fordelen ved fokusgruppeinterviews som metode er, at den muliggør indsigt i, hvordan kvinderne oplever forældresamarbejdet ud fra et førstepersonsperspektiv, samtidig med at gruppe Diskussionerne åbner for yderligere perspektiver og nuancer, da mødrene forholder sig til hinandens erfaringer (Morgan, 1996). Dertil kommer, at fokusgruppesamtaler kan øge kvindernes oplevelse af tryghed, hvilket er særlig vigtigt, når emnets konfliktuelle dimension tages i betragtning. Interviewene blev afholdt på en lokation, som kvinderne kendte fra deres frivillige arbejde, og havde en varighed på halvanden til to timer, og der var mellem fire og fem deltagere i hvert interview.

3.1 Rekruttering af informanter

De 11 informanter er rekrutteret med støtte fra Fonden for Socialt Ansvar, nærmere betegnet en lokal kontaktperson for en af fondens indsatser. Af anonymiseringshensyn vælger vi ikke at uddybe nærmere, hvilken by eller indsats der er tale om. Informanterne er alle frivillige i organisationen og udgør derfor en relativt velinformeret, engageret og stærk gruppe indvandrerkvinder, der er motiveret for at skabe positive forandringer i deres lokalområde. Alle kvinderne er praktiserende muslimer af enten somalisk, irakisk eller palæstinensisk oprindelse. Kvinderne er på interviewtidspunktet mellem 35 og 50 år og har tre eller flere børn (op til syv), hvoraf et eller flere går i daginstitution. Nogle af kvinderne er bosatte i såkaldte “parallelsamfundsområder” og “udsatte boligområder” (Social-, Bolig- og Ældreministeriet, 2022), hvilket betyder, at deres børn har været underlagt det førømtalte obligatoriske læringstilbud samt en række sprogtests i børnehaven. Andre bor i boligområder, der aldrig har været tæt på at opfylde kriterierne for et “udsat boligområde”. Også på andre områder er kvindernes situation og historie meget forskellige. Nogle af kvinderne er kommet til landet som flygtninge i deres teenage- og voksenår, mens andre er blevet familiesammenført. En af kvinderne er født og opvokset i Danmark. Disse forskelle, som også afspejles i informanternes dansksproglige kundskaber, giver kvinderne meget forskellige forudsætninger for at deltage i forældresamarbejdet – men også i interviewene. To af kvinderne, Inas og Hajar, deltog både i det første og det tredje interview. Det var ikke aftalt på forhånd, men på grund af to afbud til det tredje interview havde de selv valgt at møde op igen. Som

det kan ses i afsnittene om etiske overvejelser og i analysen, har deres deltagelse i to interviews bidraget undersøgelsen vigtige facetter.

3.2 Etiske overvejelser

Både formelle og situerede etiske overvejelser har indgået i arbejdet med undersøgelsen (Brinkmann, 2015; Kousholt & Juhl, 2023). Samtlige informanter har således underskrevet en informeret samtykkeerklæring, hvor de bl.a. gav samtykke til, at der måtte figurere personfølsomme oplysninger som religion og etnicitet i artiklen, og at alle navne er pseudonymiseret. Da undersøgelsen åbnede for drøftelse af konflikter og modsætninger, var der en høj grad af bevidsthed om en situeret etik under selve interviewene. Begrebet situeret etik retter opmærksomheden på de konkrete, foranderlige og ofte uforudsigelige etiske dilemmaer, forskere står over for og skal håndtere i løbet af en forskningsproces (Kousholt & Juhl, 2023, s. 34). Fx havde en af kvinderne i undersøgelsen haft en ubehagelig oplevelse med at sende sin datter i vuggestue som resultat af det obligatoriske læringstilbud. Da der blev spurgt ind til oplevelsen i interviewet, blev det tydeligt, at hun fandt det ubehageligt at tale om; hun kiggede ned, talte lavere og forsøgte at skifte emne. Det var tydeligt, at emnet netop berørte undersøgelsesrelevante konflikter og modsætninger i det specifikke samarbejde, men det var også tydeligt at fornemme informantens ubehag. Situationen var, som vi tolker det, et eksempel på det, Kousholt og Juhl (2023, s. 35) kalder et “modstridende hensyn”, som skal afvejes her og nu i situationen. Freja valgte at tage hensyn til informanten og hendes livssituation og forfulgte ikke emnet yderligere. Som også Brinkmann (2015) understreger, bør man i situationer som denne spørge sig selv, om spørgsmålet bidrager til at forbedre et menneskes liv, eller om det, som i situationen her, er mere respektfuldt at skifte emne. Undersøgelsen rummer dog også et eksempel på, hvordan et fokusgruppeinterview kan være med til at styrke informanternes følelse af empowerment. Inas, der som nævnt ovenfor deltog i to af fokusgruppeinterviewene, fortalte, at hun efter det første interview – og med inspiration fra en af de andre mødre – var gået til lederen i sit barns børnehave og havde forlangt, at hendes barn skulle komme på samme skole som storesøsteren, selv om sprogtesten ikke var gået så godt. Set fra et kritisk psykologisk perspektiv kan Inas’ handling ses som et tegn på, at interviewet har udvidet hendes deltagelsesmuligheder og understøttet hendes forståelse af sig selv som en kompetent og ligeværdig partner i forældresamarbejdet.

3.3 Analysestrategi

Det analysestrategiske arbejde er inspireret af de seks faser i Braun og Clarkes (2006) tematiske analyse og Kousholts (2019) forståelse af et tema som bl.a. en ordning på tværs af materialet. Med den tematiske analyse har vi været optaget af at få øje på mønstre – forstået som emner – der går igen i materialet, men også sprækker i materialet, hvor noget skiller sig ud. Kon-

kret bestod dette arbejde i at kode materialet for mønstre, modstillinger, sammenhænge og interessante passager relateret til problemstillingen. Dette initiale kodningsarbejde blev efterfulgt af en sortering og opdeling af de forskellige koder i mulige temaer og deltemaer. Disse temaer blev gennemgået for indre homogenitet og ydre heterogenitet, jf. den fjerde fase i Braun og Clarkes (2006) tematiske analyse. Her blev nogle af temaerne slået sammen, og andre blev fjernet som selvstændige temaer. Analyseprocessen er med andre ord et fortolkende arbejde, som er centreret omkring bestræbelsen på at forstå mening ved at veksle mellem at forstå dele ud fra helheden og helheden ud fra dele. Som Brinkmann og Tanggaard (2015) understreger, bygger kvalitativ forskning på en dialektik mellem dekonstruktion og fragmentering på den ene side og narrativ integration på den anden side.

4. Analyse

På baggrund af den tematiske analyseproces har vi etableret fire temaer, som tilbyder indblik i, hvordan etniske minoritetsmødres oplevelse af fællesskab og forskellighed går hånd i hånd med deres samarbejde med daginstitutionerne.

- 1) Tillid og vejledning som centrale elementer i forældresamarbejdet
- 2) Forældresamarbejdet i et spændingsfelt mellem mono- eller multikulturalisme
- 3) Forældresamarbejde som et disciplinerende og forskelsbehandlende fællesskab
- 4) Den institutionaliserede forskelsbehandling – obligatorisk læringstilbud og sprogtests.

4.1 Tillid og vejledning som centrale elementer i forældresamarbejdet

Tillid til pædagoger og daginstitution træder frem som et gennemgående tema i kvindernes beskrivelser af samarbejdet med deres børns institutioner, fx kalder Ayishah pædagogerne for “børnenes anden mor”, og Daria beskriver børnehaven som “et andet hjem for mine børn”. Inas, der er mor til tre børn, fortæller i nedenstående citat, hvordan hun lige skulle fordøje, at hendes ældste datter skulle ligge på en madras på gulvet i børnehaven, når hun skulle sove til middag, men alligevel accepterede det, da hun havde tillid til, at pædagogerne vidste, hvad de gjorde:

Så der skal man lige sætte sig ind i, okay, hvad kan være bedst. I ved bedst. Det er jo ikke mit hjem det her, det er institutionen. Så forstår de, at man kan trygt lægge barnet til at sove på gulvet på madrasser og med et lille tæppe. Så med nummer to [barn], der var jeg lidt mere rolig. Det

er fint nok. Hun værner sig til det. Det er det der med at give dem [pædagogisk personale] det der ansvar og tillid.

Denne analyse trækker på en forståelse af fællesskabet som en social handlesammenhæng, hvor personlige deltagelsesmuligheder er knyttet til og indlejret i de ressourcer og forventninger, der skabes socialt i fællesskabet (Mørck et al., 2023). For Inas synes det pædagogiske personale at udgøre en ressource, og hun føler tillid til deres dømmekraft og anvisninger. Ud fra et kritisk psykologisk perspektiv hæfter vi os ved, hvordan Inas synes at komme til forståelse af sig selv som en ansvarlig og lyttende mor, som nærer tillid til personalet, og som vel at mærke forstår at efterleve de sociale koder, også selv om institutionens praksis ikke flugter med hendes egen.

Informanterne understreger, at tilliden på ingen måde er envejs – forstået som noget, mødrene udelukkende udviser over for det pædagogiske personale. Interviewene rummer derimod flere eksempler på en gensidig tillid. Fx fortæller Najwa, at pædagogerne spurgte hende til råds, da de ikke kunne få hendes dreng til at sove, og flere af informanterne oplever, at institutionen også lytter til dem og deres perspektiv. Som Matthiesen et al. (2021) påpeger, forudsætter tillid, at både pædagoger og forældre indgår i samarbejdet på måder, der genkendes som tillidsværdige, og derfor må begge parter agere eller performe passende i de konkrete handlesammenhænge. Når personalet spørger Najwa til råds, positioneres hun som en ansvarlig forælder, som de professionelle har tillid til, hvilket alt andet lige understøtter udviklingen af hendes deltagelsesmuligheder.

Flere informanter beretter om, hvordan tilliden til personalet får betydning for, hvordan de oplever den *vejledning* og de råd, som pædagogerne giver dem. Fx fortæller Inas, at hun er glad for, at pædagogerne vejleder hende og fortæller hende, hvad de synes, hun skal gøre anderledes: “Det er dejligt, at der er en, der fortæller mig noget, jeg ikke ved ...”

Hajar, der er mor til fem børn, og som, allerede to uger efter at hun var blevet familiesammenført med sin mand, skulle aflevere børnene i en dansk institution, sætter ligeledes pris på den vejledning, hun får af pædagogerne. Når hun henter sin søn i børnehaven, kan hun fx finde på at spørge pædagogerne, hvordan hun bedst kan hjælpe ham derhjemme. Hun oplever, at pædagogerne helt fra starten af vejleder hende i, hvad børnene må og ikke må, som fx at et barn ikke må tage legetøj ud af hånden på et andet barn. Hajar fortæller:

Så pædagogen siger “ved du hvad, det må man ikke”. Så jeg startede bare derfra, da jeg lige var kommet til Danmark: Det må man ikke. Når han selv har det [legetøjet], så må han gerne lege, men når andre har det, skal han vente eller spørge: “Må jeg lege med dig” eller sådan. Så jeg lærer det bare herfra. Og jeg var lige kommet til Danmark.

Som Schraube (2015) påpeger, er ethvert individ interesseret i at opnå en grad af deltagelse i og rådighed over de samfundsmæssige betingelser, som er relevante for hendes/hans udvikling og livskvalitet. Selv om Hajar kun taler en smule dansk, forsøger hun at forklare, hvordan hun har ændret sig som mor i de otte år, hun har boet i Danmark, og at hun rigtig gerne vil hjælpe sønnen med at forstå den danske daginstitutionskultur. Hun er meget interesseret i at udvide sin egen og sønnens deltagelse ved at lære – og ikke mindst tilpasse sig – de danske normer og værdier. Vejledningen fra pædagogen synes således at være et væsentligt aspekt i den tilpasning til dansk daginstitutionskultur, som Hajar er i proces med at foretage, og hvor det at hjælpe sønnen til en mere konfliktfri daginstitutionshverdag i en handlesammenhæng, som var helt ny for hende og børnene, bliver hende magtpåliggende. Det er dog værd at diskutere, hvornår der er tale om vejledning, og hvornår der er tale om disciplinering. Det vil vi vende tilbage til i afsnit 4.3.

4.2 Forældresamarbejdet i et spændingsfelt mellem mono- eller multikulturalisme

Interviewene rummer også eksempler på, at mødrene gennem en fællesskabende praksis forsøger at transformere forældresamarbejdet i en mere kultursensitiv retning, hvilket vi vil kigge nærmere på i dette analyseafsnit. Flere kvinder nævner i den forbindelse, at de er en del af institutionens forældreråd, hvilket har været med til at styrke deres selvforståelse som nogen “der har en vigtig plads”. Daria fortæller fx, at hun sammen med andre somaliere “har vist sin somaliske kultur og dens madtraditioner frem” for etniske danskere. Hun fortæller:

Alle syntes, det var en god ting. Og nu er der nogle, der vil prøve at lave det [mad] ligesom os. Der er opskrifter på YouTube, og [i institutionen] prøver [vi] at lave andre kulturelle slags mad.

Daria fortalte med stolthed om arrangementet, og det bliver tydeligt, hvordan minoritetsmødre gør sig gældende som legitime deltagere i et fællesskab og derved forsøger at transformere fællesskabet og skabe betingelser for udvikling af et personligt livsgrundlag (Mørck et al., 2023). På tværs af empirien er det tydeligt, hvordan kvinderne værdsætter, når der bliver udvist interesse for deres specifikke kulturelle baggrunde. Fx fortæller Jamal og Inas, som begge sidder i deres børns institutions forældreråd, at de har taget initiativ til at arrangere eidfest. Jamal fortæller: “Det er rigtig dejligt, at de fejrer eid nede i vores børnehave, og jeg synes bare, det er så skønt, altså jeg elsker bare lederen. Altså hun er bare så cool med alt.”

Når deltagelse i sociale fællesskaber forstås som et centralt aspekt ved menneskers kollektive og individuelle udvikling af livsmuligheder, er det væsentligt, at forældresamarbejdet åbner for, at minoritetsmødrene kan tage

del i noget, som opleves meningsfuldt for dem, og som de kan anerkendes for. I det lys er det interessant, at både Inas og Jamal med stor værdighed understreger, at det ikke er pædagogerne, der holder eidfesten, men at det er dem som forældre, der står for arrangementet. Qua deres deltagelse i forældrerådet og initiativet til eidfesten forsøger kvinderne at transformere samarbejdet i en mere ligeværdig retning ved at realisere individuelle behov og interesser (Osterkamp, 2000, s. 7). Eidfesten bliver derved en mulighed for, at kvinderne kan opnå en forståelse af dem selv som betydningsfulde bidragsydere til fællesskabet.

Flere informanter fortæller om, hvordan de forsøger at motivere andre etniske minoritetskvinder til at tage mere del i forældresamarbejdet og i det hele taget udvise en større grad af åbenhed og imødekommenhed over for deres barns daginstitution. Ayishah fortæller, at hun en dag konfronterede en anden minoritetsforælder:

Så sagde jeg til hende: “Jeg synes også, du er 100% lukket. Du afleverer og henter dine børn som en vare. Du er heller aldrig med til sommerfesten ... Man kender heller ikke dig. Du er også meget lukket, når du kommer ind. Dine børn er jo børn, de er ikke varer, man afleverer, og så henter man dem senere.”

Ayishahs konfrontation viser, at hun betragter samarbejdet mellem forældre og daginstitution som et fællesskab, man kan/skal tale om, og noget, der konstant forhandles (Khawaja, 2013). Hun ønsker at minde moderen om, at det er muligt at ændre forholdene for samarbejdet – ikke bare for sig selv, men også for andre etniske minoritetsforældre. Ayishah forstår, at åbenhed og engagement er med til at konstituere en “god forælder” i en dansk daginstitution, og at der er en mere eller mindre eksplicit forventning om, at mødrene assimilerer sig ind i majoritetskulturens institutionelle normer (Parekh, 2000, s. 6). Ayishahs konfrontation kan i det lys tolkes som et ønske om at blive anerkendt som en “god forælder” ved at medvirke til at få udbredt institutionernes monokulturalistiske deltagelsesformer og -normer til andre etniske minoritetsfamilier.

Empirien rummer adskillige andre eksempler på, hvordan institutionernes monokulturalisme er med til at forme forventninger og deltagelsesmuligheder, som informanterne selv er med til at reproducere. I interviewet fortæller Mariam og Khulud fx, at de ikke fejrer eid i deres institutioner, hvortil Inas svarer, at det er “deres ansvar som forældre at tage initiativ til en eidfejring”. Inas synes at have forstået, at det er op til etniske minoritetsmødre selv at skabe en mere kultursensitiv institution og ikke en opgave, som ligger hos institutionen. Hvis daginstitutionen i højere grad var orienteret mod en multikulturalistik tilgang ved fx at inddrage kulturelle fester som eid i deres pædagogiske repertoire, var eidfesten næppe et arrangement, minoritetsforældrene alene havde ansvaret for at initiere.

At det forventes, at etniske minoritetsmødre gør en meget aktiv og tydelig indsats for at blive genkendt som engagerede, ses ligeledes hos Daria som fortæller, at hun gerne vil komme ud i institutionerne og holde oplæg om, hvordan fx opdragelse kan forstås forskelligt afhængigt af ens kulturelle rødder. Hun fortæller:

... de [institutionerne] skulle også få et oplæg om, hvordan forskellige kulturer de gør i forhold til opdragelse, og så kunne man forstå hinanden; okay, det her er ikke okay for jeres barn, det her er fint.

Ovenstående citater illustrerer, at kvinderne forstår sig selv som nogen, der har viden og ressourcer, som de gerne sætter i spil for at ændre og forbedre fællesskabet og forældresamarbejdet for andre etniske minoritetsfamilier, men igen bliver det tydeligt, hvordan der hviler nogle særlige forventninger og opgaver på etniske minoritetsforældre, som andre forældre ikke oplever. Som vi var inde på tidligere, finder et norsk studie, at daginstitutioner synes at fungere på måder, der gør det lettere for nogle grupper frem for andre at modtage anerkendelsesprivilegier (Bergsland, 2018). I undersøgelsen her kan mødrenes forskelligartede initiativer til eidfest, foredrag og madaftener ses som forsøg på at få adgang til anerkendelsesprivilegier, som majoritetsmødre må antages at få tildelt med væsentlig færre initiativer.

4.3 Forældresamarbejde som et disciplinerende og forskelsbehandlende fællesskab

I interviewene fortæller kvinderne om episoder, hvor de og/eller deres venner og bekendte har oplevet forældresamarbejdet som et disciplinerende fællesskab, hvor også forskelsbehandling har fundet sted. Materialet rummer med andre ord situationer, hvor det konfliktuelle fællesskab bliver tydeligt, netop fordi deltagerne har hver deres ståsted og derfor forskellige perspektiver på det fælles (Kousholt, 2006, s. 36). Daria fortæller, hvordan hun oplevede institutionens misbilligelse som følge af spisevanerne i familien. Episoden udspiller sig en dag, hvor børnene har fået spaghetti i børnehaven. Darias datter vil gerne spise med fingrene, fordi det er nemmere for hende, og fordi det er, hvad hun er vant til hjemmefra. På den måde kan hun hurtigere få "den lækre spaghetti" i munden, som Daria udtrykker det. Da Daria kommer for at hente datteren, konfronterer pædagogen hende med episoden, Daria fortæller:

Ja, hun fortalte mig: "I skal prøve at lære hende at spise med gaffel." Jeg siger, hun KAN godt både spise med gaffel og med hænderne. Men nogle gange, når hun er sulten og synes, at maden smager godt, så spiser hun med hænderne. Så sagde hun [pædagogen] til mig: "Nej, hun skal lære at spise med gaffel." ... Jeg kunne se på hendes [pædagogens] ansigtsudtryk, det var ligesom: Urgh, ulækkert [Daria skærer en grimasse].

Fortællingen viser, hvordan Daria kommer i et dilemma mellem at skabe tilhør og meningsfuldhed i samarbejdet med pædagogen. Daria forsøger med sin indvending om, at datteren godt kan spise med gaffel, at bringe sig i en position som kompetent og værdig deltager, der bidrager til samarbejdet, ved at fortælle datterens grunde til at spise med fingrene. Med sin grimasse og kravet om, at Darias datter **skal** spise med gaffel, insisterer pædagogen på en tilpasning og overgivelse til de institutionelle vilkår og deltagelsesmuligheder. Daria fortæller videre, at hun har sagt til sin datter, at hun gerne må spise med fingrene derhjemme – men at hun skal spise med gaffel i børnehaven. Casen illustrerer, at vi alle deltager i handlesammenhænge fra hver vores unikke ståsted, og hvis vi ønsker at forstå den andens handlinger, er vi nødt til at forsøge at forstå den andens situerede førstepersonsperspektiv. Når Daria, trods uenighed med pædagogen, alligevel tilpasser sig og forsøger at handle efter pædagogens anvisning, kan det i et kritisk psykologisk perspektiv tyde på, at Daria handler af nødvendighed – forstået på den måde, at hun ikke tror, at hun kan ændre på betingelserne. Måske har Daria den erfaring, at hun kun bliver inkluderet i forældresamarbejdets praksis, hvis hun formår at imødekomme de krav og forventninger, institutionen og pædagogerne stiller, og således tilpasser sig majoritetskulturens normer i børnehaven. Daria oplever, at den danske majoritetskultur sætter rammerne, og at hendes minoritetskultur må tilpasse sig, hvilket kan betyde, at det er sværere for en familie med etnisk minoritetsbaggrund at trække erfaringer fra hjemmet med over i daginstitutionen. Darias oplevelse er på ingen måde enestående, for som Gulløv og Kampmann (2021) finder, risikerer andre former for opdragelse at blive mødt med en systematisk underkendelse i danske daginstitutioner. Det er også relevant at forsøge at forstå Darias situation i lyset af Laere og Vandenbroecks (2017) undersøgelse, hvor de finder, at etniske minoritetsforældre har en allestedsnærværende bekymring for at blive ekskluderet fra fællesskabet i deres barns daginstitution.

Daria fortæller desuden, at hun oplever, at etnisk danske mødre får langt mere information om deres børns hverdag i institutionen end minoritetsmødre, hun fortæller:

Jeg kunne se, at der var tre pædagoger; når der kommer en dansk forælder, så fortæller de [pædagogerne] fra A til Z om barnets dag. Jeg sidder ved siden af, men der er ingen, der kommer til mig og siger: "Daria, der er sket det her og det her med Nima." Hvis jeg spørger, får jeg et svar, men hvis jeg ikke spørger. Ingenting. Men en anden [dansk forælder], så er det fra A til Z, hvor de fortæller, hvad der er sket i børnehaven i dag. Hvilken slags mad de har spist, hvor lang tid hun har sovet, at hun er blevet skiftet, hvordan hendes lort ser ud [flere griner], var den meget tynd, aaaalt muligt. I detaljer. Mig – hun fortæller ingenting. Men hvis jeg spørger hende: "Hvad har I spist i dag, eller hvor lang tid har hun sovet?" Nogle gange kan hun godt bare sige: "Se på tavlen."

Når vi i denne undersøgelse anskuer forældresamarbejde med daginstitutionen som et konfliktuelt fællesskab knyttet til social deltagelse i en fælles verden, hvor mennesker er afhængige af hinanden, bliver det tydeligt, at etniske minoritetsmødre og etniske majoritetsmødre har meget forskellige betingelser for at deltage i dette fællesskab. Muligheden for at komme til forståelse med sig selv som en kompetent deltager/mor i fællesskabet er ikke lige distribueret på tværs af forældregruppen i daginstitutionen. Daria oplever, at pædagogerne i højere grad henvender sig til majoritetsmødrene – mens minoritetsmødre selv skal opsøge dialogen. Et tilsvarende fund ses i en norsk undersøgelse, hvor forskerne fandt, at pædagogers kommunikation med de somaliske mødre udelukkende er af *informativ* karakter Sønsthagen (2018). I Darias tilfælde skal det dog tilføjes, at kommunikationen kun når dette informative niveau, hvis hun selv gør sig umage, og hun selv opsøger personalet.

4.4 Den institutionaliserede forskelsbehandling – obligatorisk læringstilbud og sprogtests

Selv om tillid blev fremhævet som et grundlæggende træk ved forældresamarbejdet i afsnit 4.1., affødte spørgsmålene om, hvordan mødrene oplever det obligatoriske læringstilbud og sprogtestene i børnehaven, en relativt følelsesladet debat. To af informanterne i undersøgelsen – Jamal og Hajar – bor i såkaldt “parallelsamfundsområde”, og deres børn har været underlagt det obligatoriske læringstilbud. Jamal er, som tidligere nævnt, født og opvokset i Danmark, hun taler dansk i hjemmet, er uddannet pædagog og i arbejde, hun fortæller:

Men jeg synes bare sådan, at de sender det [brev om obligatorisk lærings-tilbud], jeg tænkte: “Wow, slap af!” Jeg skal alligevel på arbejde, og jeg skal alligevel ... Og da jeg læste det, tænkte jeg; tag jeres børnepenge, mand, jeg bruger dem alligevel på bleer og sådan, men bare det, at man får sådan et brev der.

Tidligere i interviewet var Jamal en af de kvinder, der blankt afviste at have oplevet forskelsbehandling i forældresamarbejdet, ikke desto mindre er hun qua sin bopæl underlagt det obligatoriske læringstilbud, hvilket påvirker hendes selvbestemmelse og daglige livsførelse. Jamal er både oprevet og indigneret, hendes selvforståelse som “en arbejdende mor”, der “bruger børnepengene fornuftigt”, blev udfordret af kommunens brev om, at hendes barn *skulle* starte i et pasningstilbud før barnets etårsfødselsdag.

Også Hajars børn er underlagt det obligatoriske læringstilbud, men hun giver ikke i interviewet udtryk for samme vrede og indignation som Jamal. Der er snarere tale om form for resignation og opgivenhed i hendes stemmeleje, idet hun siger: “Så der var ikke noget at gøre, dengang med den lille, hun blev tvunget [i institution], det var bare ærgerligt, jeg kunne ikke gøre noget. Det var uden for min magt.”

Hajars datter var kun syv måneder, da hun skulle starte i institution. Det var hendes første barn født i Danmark, hun gik hjemme og havde derfor mulighed og lyst til selv at passe hende – men sådan skulle det ikke være. Som Kryger (2015) påpeger, kan familiens sfære ikke længere opleves som privat, i dag er det primært staten, der har “serveretten til at intervenere i familierne” (Kryger, 2015, s. 63-63). Hajar tilføjer, at hun ikke føler sig “ligesom andre”. Set fra et kritisk psykologisk perspektiv kan det obligatoriske læringstilbud siges at udgøre en betingelse – ikke kun for Hajars deltagelse, men også for hendes forståelse af sig selv som mor og menneske. Inas kalder det “en krig, der starter med det obligatoriske læringstilbud”, når en mor er tvunget til at aflevere sit barn i institution mod sin vilje. Hun siger:

Den der krig, den starter allerede dér, hvor en mor får at vide: “Det er ærgerligt, men du skal aflevere dit barn i den og den alder.” Man skal blive opfordret måske. Tage en dialog med børnenes forældre. Og tage andre måder, redskaber, i stedet for at sige: “Nej, det er bare ærgerligt. Det er bare skal. Du hedder Mohammad, du skal i børnehaven, når du allerede er 11 måneder, fordi du har det navn eller bor i det område.” Nej.

Med indførelsen af obligatoriske læringstilbud i 2018 har man fra politisk hold institutionaliseret forskelsbehandlingen af forældre i danske daginstitutioner. I undersøgelsen her bliver det tydeligt, hvordan bekymringen for det obligatoriske læringstilbud og sprogtestene hænger som en sort sky over forældresamarbejde med daginstitutionen og oplevelsen af daginstitutionen som et fællesskab. De negative oplevelser med det obligatoriske læringstilbud sætter et spor af bekymring, som udfordrer den tillid, som alle mødrene i første analysetema understregede vigtigheden af. Hajar efterlyser, at forældrene mødes med dialog og mindre drastiske tiltag og peger dermed på den betydning, kvindernes subjektive position har for deres daglige livsførelse og dermed deltagelsesmuligheder i forældresamarbejdet. Det obligatoriske læringstilbud bliver kimen til et udfordret forældresamarbejde – eller krig, som Inas kalder det. Under interviewene blev det desuden tydeligt, at de kvinder, der ikke bor i “parallelsamfundsområder” og derfor ikke er underlagt det obligatoriske læringstilbud, på forskellig vis positionerede sig som nogen, der var heldige og hævet over kommunens tvang, fordi kvinderne selv kunne vælge, hvornår deres børn skulle starte i institution. Najwa formulerer det på følgende måde:

Alle de børn, jeg har fået, vi bestemte selv, hvornår de begyndte. Min ældste, han var tre år, da han begyndte i børnehaven. Og så den mindste, han var to år, da han begyndte. Og det er noget, vi selv valgte. For både mig og min mand, vi arbejder begge to, så heldigt, at vi bor det rigtige sted. Men jeg arbejder. Har aldrig fået kontanthjælp i Danmark, siden jeg kom hertil som 14-15-årig.

Det skal i øvrigt påpeges, at de kvinder, der oplevede rådighed over deres daglige livsførelse ved ikke at være underlagt det obligatoriske læringstilbud, også var dem, der tog ordet mest – både under interviewene og – ifølge dem selv – i samarbejdet med institutionen og kommunen.

En anden form for institutionaliserende forskelsbehandling, som alle kvinderne i interviewene har oplevet, er de obligatoriske sprogtests i børnehaven. På tværs af materialet er der bred enighed om, at de indsatser, der sættes i gang, hvis et barn ikke består sprogtesten, har en mere skadelig end gavnlig effekt på barnet. Darias ældste datter skulle starte på en skole, der lå mere end ti kilometer væk fra bopælen, fordi hun dumpede sprogtesten. Det var en meget svær tid, og datteren var meget ked af det, fortæller Daria. Tydeligt berørt af Darias beretning spørger Najwa retorisk:

Er det ikke bedre at samle de børn, der ikke har bestået, at de penge, de bruger [på at] køre børn i bus, er det ikke bedre, at de [kommunen] tager de penge, og hjælper i nærområderne? Det kunne de [kommunen] have gjort. Men de [kommunen] siger, at: “VI bestemmer. Vi gør, som VI siger.” Og det er det. Man er magtesløs. Og det er det, vi [etniske minoritetsforældre] ikke kan lide.

Najwas retoriske spørgsmål kan fortolkes som et udtryk for frustration, afmagt og en følelse af at blive andetgjort (Gulløv & Kampmann, 2021). Også Hajars børn er underlagt den samfundsmæssige betingelse, som de obligatoriske sprogtests i børnehaven udgør. Denne betingelse forsøger hun bl.a. at overkomme ved selv at gå i sprogskole og ved at bede pædagogerne hjælpe hende, så hun kan hjælpe sine børn og dermed udvide rådigheden over sin og børnenes fremtidige livsførelse (Holzkamp, 1998). Hajar fortæller:

Ja, hun [pædagogen] siger fx, han [Hajars søn] er ikke god til at holde på en blyant. Så hun siger: “Kan du hjælpe hjemme og træne?” Jeg hjælper ham, og efter seks dage eller syv så sagde hun: “Han er god til at holde på blyanten, kan du hjælpe ham med at skrive sit navn?” Og hun siger: “Du er god til at hjælpe ham.” Altid, jeg elsker at spørge, hvad jeg skal hjælpe ham med. Så hun giver mig tre ord, så han skal lære efter mig. Fx den der sprogtest i skolen, de vil gerne have, at han bliver klar til den.

Citatet viser, hvordan pædagogen og Hajar samarbejder om at gøre Hajars søn klar til at imødekomme de institutionelle krav og forventninger, der er knyttet til sprogtesten, da den bliver udslagsgivende for, hvilken skole sønnen skal gå på. Set fra et kritisk psykologisk perspektiv kan man tale om, at pædagog og mor samarbejder om at udvide Hajars og børnenes rådighed over den daglige livsførelse. Hajar er interesseret i at overvinde forhindringerne i familiens deltagelsesmulighed, og det er interessant at hæfte sig ved,

hvordan hun kommer til forståelse med sig selv som “en god mor” gennem sin deltagelse i den sociale praksis, som forældresamarbejdet og fællesskabet med pædagogerne er. Hendes bidrag anerkendes, og det bliver tydeligt, hvordan hun og pædagogen er fælles om at forsøge at skabe udvidende deltagelsesmuligheder for sønnen og derved skabe mulighed for en overskridelse af en potentiel andetgørelse og marginalisering af sønnen.

5. Diskussion

Vi vil indlede diskussionen med at pege på et par svagheder ved undersøgelsen. For det første har vi i denne undersøgelse været optaget af etniske minoritetsmødres oplevelse af fællesskab og forskellighed i samarbejdet med deres barns daginstitution. I lighed med tidligere forskning finder vi, at etniske minoritetsmødre ikke har den samme oplevelse af samarbejdet som et meningsfuldt fællesskab som etniske majoritetsforældre. I den forbindelse er det dog værd at bemærke, at den eksisterende forskning, som vi beskrev i afsnit 1.1., vedrører etniske minoritetsforældre, mens vores undersøgelse alene vedrører interviews med mødre. Det havde givetvis været en styrkelse for vores undersøgelsen at inddrage fædre, men det var desværre ikke muligt med den rekrutteringsstrategi, som blev benyttet. Det er ikke vores vurdering, at denne kønsmæssige diskrepans mellem studierne i afsnit 1.1. og vores informanter har stor betydning for den udsigelseskraft, den eksisterende forskning har i forhold til vores undersøgelse.

Det er også værd at diskutere, om undersøgelsens rekrutteringsstrategi har betydning for undersøgelsens udsigelseskraft. Som tidligere nævnt blev informanterne til denne undersøgelse rekrutteret gennem Fonden for Socialt Ansvar. Informanterne er således alle involveret i frivilligt socialt arbejde, og gruppen kan derfor ikke siges at være repræsentativ for etniske minoritetsmødre i bred forstand. Det betyder dog ikke, at deres oplevelser og erfaringer er mindre interessante eller relevante, det betyder snarere, at vi ikke kan generalisere deres erfaringer. Ikke desto mindre har vi med udgangspunkt i det kritisk psykologiske begreb almengørelse forsøgt at forstå informanternes specifikke situation i lyset af almene samfundsmæssige betingelser (Nissen, 2002). Vi mener derfor godt, at andre etniske minoritetsmødre vil kunne relatere til undersøgelsen, også selv om de ikke er engageret i frivilligt socialt arbejde.

I undersøgelsen bliver det desuden tydeligt, hvordan politisk definerede dagsordener udfordrer tilliden og dermed samarbejdet og fællesskabet. Ifølge Johansen (2017) giver det mening at tale om, at tillidsbegrebet har undergået en “etnificeringsproces” i det danske velfærdssystem. I det hele taget synes det paradoksalt, at familier, der er underlagt det obligatoriske læringstilbud, forventes at udvise institutionerne tillid ved at sende deres små børn i institution, samtidig med at de fra politisk hold selv bliver mødt

med en grundlæggende mistillid til deres forældreverner. Bregnbæk (2021) udtrykker det på følgende måde:

The apparent paradox is that while immigrant parents are continuously being asked to integrate in the family of Denmark and to show a family-like trust in the institutions of the state, many of them repeatedly experience a strong mistrust vis-a-vis their parenting skills (Bregnbæk, 2021, s. 202).

Når daginstitutioner bliver en arena for politiske styringsrationaler, risikerer det med andre ord at udfordrer samarbejdet mellem minoritetsforældre og daginstitutioner. Ikke desto mindre er det interessant at se, hvordan mulige sprækker af tillid og fællesskab kan opstå i dette dilemmafyldte samarbejde, som når fx pædagogen hjælper Hajar og hendes søn i bestræbelsen på at klare den obligatoriske sprogtest.

Selv om gensidig tillid i analyseafsnit 4.1. bliver talt frem som et gennemsyrende aspekt ved forældresamarbejdet, finder vi det alligevel tankevækkende, i hvor høj grad tilpasning til majoritetskulturens normer synes at dominere samarbejdet. Det synes, som om en eventuel bevægelighed fra en monokulturalistisk til en multikulturalistisk tilgang er overladt til etniske minoritetsfamilier at initiere. Mødrenes forskelligartede initiativer til eidfest, foredrag og madaftener er både anerkendelsesværdige og vigtige for udviklingen af deres deltagelse og selvforståelse, men det er påfaldende, hvor ulige stillet minoritetsmødrene synes at være i forhold til majoritetsmødre, som ikke behøver bekræfte deres engagement med lignende typer initiativer.

Vi har med undersøgelsen været optaget af etniske minoritetsmødres oplevelse af fællesskab og forskellighed i forældresamarbejdet med deres barns daginstitution. Vi har kastet lys over mødrenes forskellige deltagelsespositioner og synliggjort, hvordan forskellige muligheder for indflydelse og råderum træder frem. Vi har med undersøgelsen vist, hvordan etniske minoritetsmødre og de professionelle er sammen om at skabe det fælles, men at det sker fra meget forskellige positioner, hvor forventninger om tilpasning til majoritetskulturens normer og forståelser synes at være gennemgående. Undersøgelsen viser også, hvordan samfundsmæssige konflikter og normer placerer fællesskabet og forældresamarbejdet i et spændingsfelt mellem omsorg, motivation, pligt, ansvar og kontrol. Dette spændingsfelt synes at placere et særligt ansvar på etniske minoritetsmødres deltagelse i fællesskabet.

REFERENCER

- Bergsland, M.D. (2018). *Barnehagens møte med minoritetsforeldre; En kritisk studie av anerkjennelsens og miskjennelsens tilblivelser og virkninger [Doktorgradsafhandling]*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap, Institutt for lærerutdanning.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bregnbæk, S. (2021). Questioning care: ambiguous relational ethics between a refugee child, her parents and the danish welfare state. *International journal of inclusive education*, 25(2), 196-209.
- Brinkmann, S. (2015). Etik i en kvalitativ verden. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (s. 463-478). Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2015). Interviewet; samtalen om forskningsmetoden. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (2. udg., s. 29-53). Hans Reitzels Forlag.
- Bundgaard, H. & Olwig, K.F. (2018). Producing “good families and citizens in danish child care institutions. I: T. Thelen & E. Alber (red.), *Reconnecting State and Kinship* (s. 200-219). University of Pennsylvania Press.
- EVA (2019). *Obligatorisk læringstilbud – Håndbog til daginstitutioner*. Udarbejdet af Danmarks Evalueringsinstitut for Børne- og Undervisningsministeriet.
- Gitz-Johansen, T. (2009). Pædagogik i flerkulturelle sammenhænge: mere end bare sprog. *Sproglaereren*, (2), 16-19.
- Gulløv, E. & Kampmann, J. (2021). Civilisering af forældre – en del af børnehavens projekt? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4.
- Hachfeld, A., Anders, Y., Kuger, S. & Smidt, W. (2016). Triggering parental involvement for parents of different language backgrounds: the role of types of partnership activities and preschool characteristics. *Early Child Development and Care*, 186(1), 190-211.
- Holzkamp, K. (1998). Daglig livsførelse som subjektvidenskabeligt grundkoncept. *Nordiske udkast*, 2, 89-117.
- Holzkamp, K. (2005). Mennesket som subjekt for videnskabelig metodik. *Nordisk udkast*, 33(2), 5-33.
- Højholt, C. & Witt, G. (1996): *Skolelivets Socialpsykologi – nyere socialpsykologiske teorier og perspektiver*. Unge Pædagoger.
- Jensen, N.R., Petersen, K.E. & Wind, A.K. (2015). *Daginstitutioner i udsatte boligområder; Pædagogisk udvikling i arbejdet med udsatte børn og familier; Et forsknings- og udviklingsprojekt*. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.
- Johansen, M.L. (2017). Velfærdsstaten set fra udsatte flygtningeforældres perspektiv; “Tillid” som markør for social inklusion. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 3, 7-16.
- Khawaja, I. (2013). Fællesskab som fællesgørende bevægelse? – muslimskhed, fælleshed og belonging. *Psyke & Logos*, 34, 510-539.
- Kousholt, B.K. (2019). Betingelses-, betydnings- og begrundelsesanalyse – elevperspektiver på test som eksempel. I: L. Bøttcher, D. Koushold & D.A. Winther-Lindqvist (red.), *Kvalitative analyseprocesser: med eksempler fra det pædagogisk psykologiske felt* (s. 237-261). Samfundslitteratur.
- Kousholt, D. & Juhl, P. (2023). Ethiske fordringer og dilemmaer i forskning med børn og familier. Situeret etik i praksisforskning. *Nordiske Udkast – Tidsskrift for kritisk samfundsforskning*, 51(1).

- Kousholt, D. (2006). *Familieliv fra et børneperspektiv. Fællesskaber i børns liv*. Ph.d.-afhandling ved Roskilde Universitetscenter, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning.
- Kousholt, D. (2007). Familieliv fra et børneperspektiv. Fællesskaber i børns liv. *Nordisk Udkast*, 2.
- Krogstad, K. (2020). Barnehagelæreres oppfatninger om muslimsk barneopdragelse. *BARN – Forskning om barn og barndom i Norden*, 37(2), 9-23.
- Kryger, N. (2015). Det intensiverede samarbejde mellem institution og hjem under den tredje institutionalisering af barndommen. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4, 62-70.
- Laere, K.V. & Vandenbroeck, M. (2017). Early learning in preschool: meaningful and inclusive for all? Exploring perspectives of migrant parents and staff. *European Early Childhood Education Research Journal*.
<https://doi.org/10.1080/1350293X.2017.1288017>
- Matthiesen, N.C.L., Tanggaard, L. & Cavada-Hrepich, P. (2021). *Skal vi vinke?; Tillid, kommunikation og pædagogik i forældresamarbejde i dagtilbud*. Akademisk Forlag.
- Matthiesen, N.C.L. (2019). The becoming and changing of parenthood immigrant and refugee parents”. Narratives of learning different parenting. *Psychology & Society*, 11(1), 106-127.
- Munck, C. & Marschall, A. (2023). De værdigt trængende: En udforskning af det vanskelige forældresamarbejde i daginstitutionen. *Nordiske Udkast*, 51(1), 109-131.
- Morgan, D. (1996). Focus Groups. *Annual Review of Sociology*, 22, 129-152.
- Mørck, L.L. (2006). *Grænsefællesskaber – Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde Universitetsforlag.
- Mørck, L.L., Schwartz, I., Christensen, T.W. & Nissen, M. (2023). Fællesskabende praksisser som rekontekstualisering af hjælp. I: L. Lerche Mørck, I. Schwartz, T. Wilchen Christensen & M. Nissen (red.), *Fællesskabende praksisser*. Frydenlund Academic.
- Nissen, M. (2002). Det kritiske subjekt. *Psyke & Logos*, 23, 65-85.
- Osterkamp, U. (2000). Livsførelse som subjektvidenskabelig problematik. *Nordiske Udkast Journal for Critical Science*, 28, 5-28.
- Parekh, B. (2000). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Palgrave.
- Schraube, E. (2015). Why theory matters: analytical strategies of critical psychology. *Estudos de Psicologia*, 32(3), 533-545.
- Social-, Bolig- og Ældreministeriet. (2022). *Fald i antal af udsatte boligområder fortsætter i 2022*.
- Sønsthagen, A.G. (2018). “Jeg savner barnet mitt”. Møter mellom somaliske mødre og barnehagen. *Nordic Journal of Comparative and International Education*, 2(1), 55-71.